

УДК 94:78(477.51) «17/18»

ЛЕП'ЯВКО Сергій,
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії України
Ніжинського державного університету імені
Миколи Гоголя (м. Ніжин, Україна)
siverian@gmail.com

РОЗВИТОК МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVIII – ПОЧАТКУ XIX ст. НА ЧЕРНІГІВЩИНІ

У статті представлений аналіз музичного мистецтва другої половини XVIII – початку XIX ст. на Чернігівщині, що вважаємо важливим періодом у культурному розвитку регіону. Мета статті полягає у всебічному висвітленні впливу соціокультурних, історичних та економічних факторів на формування культури регіону, з акцентом на роль музичних цехів, розвиток оркестрової, кобзарської та бандурної музики, зародження мистецько-освітніх закладів та еволюцію маєткової культури. У дослідженні використовується комплексний підхід з використанням історичного, культурологічного аналізу та біографічного методу. Особливу увагу приділено аналізу досліджень К. Копержинського, який вперше систематизував музичні процеси цього періоду, висвітливши існування цехів та розвиток шкільної музичної освіти. Основні висновки статті включають констатацію різноманітності культурного життя на Чернігівщині, що виявляється через музичні цехи, розвиток концертної діяльності та формування мистецької освіти. Вказано на ключову роль музичного мистецтва у соціокультурному розвитку регіону та його вплив на національну культурну ідентичність. Стаття демонструє, як музичне мистецтво Чернігівщини відіграло важливу роль у загальноукраїнському культурному просторі, сприяючи збереженню та розвитку національних традицій. Висновки підкреслюють значення Чернігівщини у формуванні української музичної культури, що вплинуло на культурний розвиток регіону та його важливість для збереження національної ідентичності. Ця публікація вносить значний вклад у розуміння історії української музики, пропонує нові перспективи для подальших досліджень у цьому напрямку.

Ключові слова: *Чернігівщина, музичне мистецтво, кобзарське мистецтво, бандурне мистецтво, музичні цехи, співочі капели, оркестри, маєткова культура, мистецькі освітні заклади.*

THE DEVELOPMENT OF MUSICAL ART IN THE SECOND HALF OF THE XVIII – EARLY XIX CENTURIES IN THE CHERNIHIV REGION

The article presents an analysis of the musical art of the second half XVIII – beginning XIX centuries in Chernihiv region, which we consider an important period in the cultural development of the region. The purpose of the article is comprehensive coverage of the influence of socio-cultural, historical and economic factors on the formation of the culture of the region, with an emphasis on the role of music workshops, the development of orchestral, kobzar and bandura music, the birth of art and educational institutions and the evolution of estate culture. The research uses a comprehensive approach using historical, cultural analysis and biographical method. Particular attention is paid to the analysis of the researches of K. Koperzhynskyi, who for the first time systematized the musical processes of this period, highlighting the existence of workshops and the development of school music education. The main conclusions of the article include the statement of the diversity of cultural life in Chernihiv region, which is manifested through music workshops, the development of concert activities and the formation of art education. The key role of musical art in the socio-cultural development of the region and its influence on the national cultural identity is indicated. The article demonstrates how the musical art of Chernihiv region played an important role in the all-Ukrainian cultural space, contributing to the preservation and development of national traditions. The conclusions emphasize the importance of Chernihiv region in the formation of Ukrainian musical culture, which influenced the cultural development of the region and its importance for the preservation of national identity. This publication makes a significant contribution to the understanding of the history of Ukrainian music, offering new perspectives for further research in this direction.

Keywords: *Chernihiv region, musical art, kobzar art, bandura art, music workshops, singing chapels, orchestras, estate culture, art educational institutions.*

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, коли Україна рухається до європейських стандартів, розуміння, вивчення історії та розвитку музичного мистецтва Чернігівщини є актуальним завданням для збереження культурної спадщини. У контексті дослідження історії української музичної культури розвиток музичного мистецтва другої половини XVIII – початку XIX ст. на Чернігівщині представляє собою значний інтерес через свою специфіку та

вплив на формування національної культурної ідентичності. Незважаючи на роботи, присвячені аспектам музичного життя регіону, загальний огляд цього періоду, який би охоплював різноманіття музичних форм, жанрів, освітніх і культурних ініціатив, необхідно додатково вивчати. Це ставить перед науковою спільнотою завдання систематизації наявної інформації та наповнення існуючих прогалин через комплексний аналіз, який би враховував соціокультурні, естетичні й історичні аспекти розвитку музичного мистецтва в даному регіоні. Проблема дослідження полягає у виявленні й аналізі ключових факторів, які сприяли розвитку музичного мистецтва на Чернігівщині в цей період, включаючи роль музичних цехів, вплив церковного та світського музикування, особливості формування музичної освіти та виховання, розвиток концертної діяльності та громадських культурно-мистецьких ініціатив. Важливим аспектом є також вивчення індивідуальних внесків діячів – композиторів, музикантів, меценатів, які відігравали важливу роль у культурному житті регіону. Окремим аспектом є з'ясування впливу музичного мистецтва Чернігівщини на розвиток загальноукраїнської музичної культури та його місце у ширшому європейському культурному контексті. Це передбачає дослідження транскордонних культурних обмінів, адаптацію європейських музичних тенденцій і їх інтеграцію в місцеву музичну практику, а також вивчення специфіки національного музичного самовираження.

Аналіз наукових публікацій. Вивчення розвитку музично-драматичного мистецтва Чернігівщини другої половини XVIII – першої половини XIX ст. є предметом дослідження ряду наукових праць. К. Копержинський провів перше глибоке дослідження музичного життя регіону, виявивши його структурні особливості та взаємозв'язки між різними етапами розвитку [9, с. 87]. Він схематизував музичні процеси, виокремивши такі аспекти як музичні цехи, шкільний театр, школи співів, кріпацькі музичні оркестри та співочі капели, що дало змогу краще зрозуміти характер і цілі музичного розвитку в Чернігівщині.

Його роботи лягли в основу подальшої періодизації та аналізу особливостей музичної культури регіону порівняно з іншими куточками України.

Серед дослідників варто згадати напрацювання О. Васюти, у роботах якого детально відтворено еволюцію музичної сцени регіону, включаючи важливість оперного жанру та його вплив на культурний розвиток [2; 3].

Варто відмітити внесок таких дослідників, як І. Корбач [10], О. Травкіна [14] та К. Майбурова [11], що дозволяє проаналізувати специфіку музичного життя регіону. І. Корбач піднімає питання важливості календарних традицій та їхнього впливу на музичну культуру Чернігівщини [10, с. 345]. Зазначена робота є важливим джерелом для вивчення народних музичних обрядів, святкових пісень та звичаїв. О. Травкіна детально описує роль Чернігівського колегіуму у розвитку музичного життя краю [14, с. 76]. Аналізуючи вплив навчального закладу на музичну освіту й культуру, авторка висвітлює важливість цієї інституції як центру музичного виховання та професіоналізації музикантів регіону. К. Майбурова розкриває значення Глухівської школи півчих як одного з осередків музичної освіти, що сприяв підвищенню рівня професійної майстерності музикантів та формуванню музичної культури України [11, с. 133].

Аналіз наукових праць засвідчує різноманіття підходів до вивчення музичного та драматичного мистецтва Чернігівщини, показуючи його розвиток та функціонування в широкому культурному та соціальному контексті. Ці дослідження не тільки відновлюють історичну картину музичного життя регіону, але й підкреслюють значення музичної культури у формуванні культурної спадщини Чернігівщини.

Метою статті є комплексний аналіз розвитку музичного мистецтва другої половини XVIII – початку XIX ст. на Чернігівщині, що включає вивчення впливу культурно-історичних, соціально-економічних факторів на формування та еволюцію музичного життя регіону, а також оцінка ролі

окремих особистостей та колективів у розвитку музичної культури, значення цього періоду для становлення української національної ідентичності.

Виклад основного матеріалу. У рамках регіоніки Чернігівщина на кінець XVIII – початок XIX ст. відображає важливі культуротворчі тенденції, які характеризуються децентралізацією, множинністю та атомізацією культурних процесів, які М. Маркевич визначив як ключові аспекти в динаміці регіонального розвитку [12, с. 38]. Дані аспекти необхідно розглядати у контексті широкого спектру культурологічних чинників, що сприяють розумінню історичного поступу музичної культури України. Активність мистецьких осередків Чернігівщини XVIII – XIX ст. стимулювала стильове оновлення художньої культури України, включаючи бароко, класицизм, романтизм, реалізм та національний стиль. Кожен з мистецьких осередків, таких як Батурино-Глухівський, Чернігівський, Новгород-Сіверський та інші, зробив свій внесок у формування цілісного мистецького феномену, що сприяло культурній самобутності та національному відродженню.

Розвиток музичного мистецтва другої половини XVIII – початку XIX ст. на Чернігівщині є важливим аспектом культурної історії регіону, який відображає ширші соціокультурні процеси, що відбувалися в Україні цього періоду. Синергія міжстильової взаємодії ілюструється творчістю композиторів, які використовували культурні традиції Чернігівщини як основу для своїх художніх інтерпретацій. Вагомий внесок у цю сферу зробила діяльність культурно-громадських установ та діячів, зокрема М. Маркевича, І. Лизогуба, Л. Глібова, О. Марковича, І. Рашевського, С. Русова, М. Коцюбинський [13, с. 56]. Їхня творчість показала художньо-виконавську рису, що формувала українські ранньоромантичні традиції. Значення цих діячів та установ полягає не лише в їхній безпосередній участі в музичному житті, але й у впливі на процес еволюції культури, що охоплює не тільки мистецькі аспекти, а й освітню, соціальну, навіть політичну сфери. Їх діяльність сприяла

зміцненню культурної ідентичності, підтримці та розвитку національної музики й музичної освіти, а також створенню умов для взаємодії між музикантами, композиторами та ширшою громадськістю.

Ключова тенденція розвитку музичного мистецтва на Чернігівщині другої половини XVIII – початку XIX ст. полягає у входженні представників музичної культури регіону в загальноросійський та світовий музичний простори. Варто відзначити М. Полторацького, який виступив «піонером» у здійсненні власного творчого шляху до загальноросійського визнання. Відзначаючись як професійний співак свого часу, М. Полторацький став першою особистістю серед оперних співаків, здатною конкурувати з солістами італійської опери, яка вважалась за мистецький стандарт того періоду. На посаді директора Придворної співацької капели М. Полторацький ініціював ряд організаційних нововведень, що суттєво підвищили навчально-виховний та творчий рівень капели. М. Полторацький зіграв значну роль у кар'єрі таких музичних діячів, як М. Березовський та Д. Бортнянський, вихідців з Чернігівщини, чия діяльність фундаментально вплинула на російську та українську музичну культуру. Творчий внесок М. Березовського та Д. Бортнянського вплинув на музичні процеси, особливо у галузях хорової та інструментальної музики [7, с. 126]. Їхні інноваційні підходи полягали у впровадженні революційних методів у композицію та виконавство, які включали розробку нових форм хорової музики через застосування поліфонії та гармонії – елементів, раніше маловідомих у регіональній музичній практиці. Ці новаторства зіграли ключову роль у розвитку музичної освіти шляхом ініціювання створення навчальних програм, які значно підвищили рівень музичної грамотності серед музикантів. Вони також адаптували західноєвропейські музичні тенденції до місцевих традицій, збагачуючи тим самим обидві культури. Творчі досягнення визначили напрями подальшого розвитку вітчизняної музичної культури, заклавши фундамент для її прогресу та інтеграції у європейський культурний простір. Таким чином,

діяльність М. Полторацького та його підопічних стала важливим етапом у розвитку музичного мистецтва на Чернігівщині, що відкрило нові горизонти для подальшого культурного зростання регіону.

Розвиток музичних колективів при панських маєтках на Чернігівщині став однією з ключових тенденцій професіоналізації музичної культури регіону другої половини XVIII – початку XIX ст. Основу цих колективів складали селяни-кріпаки, чия висока музична обдарованість стала фундаментом для формування професійних музичних ансамблів. Цей період на Чернігівщині відзначається розквітом так званої «маєткової культури» – термін, який Д. Щербаківський використав для опису естетичних та мистецтвознавчих аспектів культуротворчих процесів того часу. Відбулася значна культурна трансформація, що, зокрема, проявилася через розвиток музичних колективів при панських маєтках [4, с. 95]. Перший з цих періодів відповідає козацько-гетьманській добі – з другої половини XVII – до кінця XVIII ст. Другий етап, що тривав до 30-х рр. XIX ст., позначений зміцненням соціальної структури та збільшенням кількості музичних колективів при панських маєтках, що відображає розширення культурного впливу дворянства.

Даний період характеризується діяльністю близько 20 кріпацьких музичних колективів зі співаків та оркестрантів, що свідчить про високий рівень музичної культури й обдарованості місцевого населення. До найвизначніших осередків музично-виконавської культури Чернігівщини належали Седневський маєток родини Лизогубів, Качанівський маєток родини Тарновських, Сокиринсько-Дегтярівський маєток родини Галаганів та ін. [6, с. 7]. В цих місцях формувалися музичні колективи, які виконували як камерну, так і симфонічну музику, популяризуючи творчість композиторів Сальєрі, Моцарт і Вебер. Активна співпраця з західноєвропейськими диригентами та виконавцями, зокрема з Італії та Німеччини, сприяла збагаченню музичної практики і виконанню музики на високому професійному

рівні. У цей період також з'являються зачинателі романтизму в українській камерно-інструментальній музиці, серед яких О. Лизогуб та І. Лизогуб, М. Маркевич і Г. Рачинський, які зробили значний внесок у розвиток музичного мистецтва регіону [16, с. 30].

Окреме місце в історії українського балетного мистецтва зайняв Чернігівський музичний театр під керівництвом Д. Ширая, що ініціював постійні балетні вистави не лише у Чернігові, а й у Києві. Оркестрова музика на Чернігівщині отримала значний розвиток, розширюючи музично-педагогічні рамки та збагачуючи місцеву практику досвідом загальноновизнаних майстрів музичної культури Європи. О. Коваленко описує етапи «пансько-маєткової» доби, вказуючи на різні соціально-культурні трансформації, які супроводжували розвиток музичних колективів і культурного життя [8, с. 7]. Варто зазначити, що скасування кріпосного права стало імпульсом для національно-культурного відродження, яке, у свою чергу, створило сприятливі умови для подальшого розвитку музичної сцени в регіоні. Цей період був ознаменований значними трансформаціями у структурі музичних колективів, де відбувалася реорганізація керівництва та управлінських методів, впровадження нових репертуарних стратегій та розширення артистичного діапазону. Колишні кріпацькі оркестри та капели, які були обмежені виконанням обов'язків перед поміщиками, поступово трансформувалися у самостійні музичні колективи, здатні здійснювати широкий спектр творчої діяльності.

У другій половині XIX ст. маєтки Чернігівщини переживали процес культурного переформатування. Якщо до 1861 р. вони слугували основними осередками культурного життя, то після звільнення селян маєткові традиції продовжували підтримувати і розвивати мистецтво, але вже в нових соціально-економічних умовах. Власники маєтків тепер забезпечували умови для творчого зростання не лише вільних селян, а й місцевих митців, що сприяло

розширенню репертуару і стилів – включно з українськими народними мелодіями та європейськими музичними творами. Цей час став свідком відходу від одноманітності кріпосницьких оркестрів до різноманіття самостійних музичних колективів, що знаменували нову еру в історії музичного мистецтва регіону.

Розвиток музичного мистецтва на Чернігівщині у другій половині XVIII – на початку XIX ст. також простежується через трансформацію музичних цехів, які почали зникати в нових соціальних умовах. Цехові музики, які раніше прагнули до монополії у певній місцевості та захисту своїх економічних інтересів, виявилися неспроможними встояти перед зростанням впливу приватних оркестрів, заснованих заможними поміщиками, та мандрівних труп, які розширювали музичний горизонт регіону [1, с. 125]. Репертуар цехових музик формувався під впливом замовлень полкової старшини, шляхти, купців та багатих міщан, які підтримували польську культурну традицію. Таким чином, музики виконували польські та українські мелодії, а також народні танки, що відображало культурний плюралізм суспільства та відіграло важливу роль у збереженні національної ідентичності.

Суттєвий внесок у поширення музичних знань на Чернігівщині здійснили школи загальноосвітнього типу та духовні навчальні заклади, де основною метою було навчання церковних співів, але також приділялася увага і світській музиці [12, с. 74]. Вивчення музики у приватних школах охоплювало широкий спектр жанрів і стилів, від увертюр і хорів до танців та інших музичних форм. Така діяльність відображає тенденції децентралізації мистецтва, що сприяли культурному різноманіттю та багатопараметровості регіону, підкреслюючи його роль у формуванні загальнонаціональної культурної сцени.

У другій половині XVIII ст. Глухівська співацька школа під керівництвом президента Малоросійської колегії П. Рум'янцева стає важливим осередком музичної освіти на Чернігівщині. Внесок діяча у розвиток школи полягав у

розширенні навчального плану за рахунок введення танцю як обов'язкового предмета. П. Рум'янцев ініціював набір учнів з різних полків, забезпечуючи відбір талановитих молодих півчих, з яких 33 особи були визначені як достойні продовжити музичну освіту. Серед них були басисти, тенористи, дискантові співаки та альтові голоси, а також музиканти-інструменталісти. Цей процес відбору показує, як підходили до формування музичних кадрів для Придворної співацької капели. До кінця XVIII ст. центр підготовки молодих півчих переходить з Глухова до Новгорода-Сіверського, де відповідальність за цей процес була покладена на А. Рачинського, що свідчить про регіональне поширення музичної освіти та її значення для культурного розвитку регіону [5, с. 51].

У Глухівській музичній школі навчальний процес був багатограним та інтенсивним, охоплюючи не лише музичну грамотність, але й виконавську майстерність. Учні не тільки регулярно брали участь у хорі Миколаївської церкви, що сприяло їхній хоровій практиці, але й оволодівали грою на таких струнних інструментах, як скрипка, кобза, бандура, гусли та цимбали. Це давало їм змогу зануритись у глибини національної музичної культури.

Освітня програма школи була детально прописана Канцелярією міністерського правління малоросійських справ. Зокрема, для підтримки музичного виховання у Глухові було передбачено будівництво спеціалізованого приміщення з навчальними кімнатами та пекарнею для приготування їжі учням. Для забезпечення ефективного навчального процесу шукали регента, вмілого в київському та партесному співі, а також у нотному запису. Таланти для школи ретельно відбирали серед мешканців Ніжинського та Чернігівського полків, з особливою увагою до вокальних даних і здібностей до гри на струнних інструментах. Фінансування школи було ретельно сплановане, з чітким розподілом коштів на заробітну плату педагогам, придбання нотного матеріалу, свічок для освітлення, а також харчування та одягу для учнів. Ця деталізація

бюджету свідчить про глибоке розуміння потреб освітнього закладу і намагання забезпечити всі необхідні умови для ефективного навчального процесу.

Саме завдяки такій цілеспрямованій освітній політиці Глухівська співацька школа здобула визнання як перший спеціалізований музичний навчальний заклад в Україні та Росії для розвитку вітчизняної музичної культури. Школа забезпечувала систематичне і якісне навчання молодих півчих, що стало основою для формування фахових музикантів, які в подальшому зробили внесок у розвиток музичного мистецтва не лише на Чернігівщині, але й за її межами.

Традиції сімейного музикування на Чернігівщині займають особливе місце в історії регіонального музичного мистецтва, маючи глибокі корені, що відстежуються через суспільні зміни та культурні звичаї. У цьому аспекті музичні цехи, оркестри та співочі капели були не лише виразниками професійного музикування, але й становили основу для формування сімейних музичних традицій, що особливо інтенсивно розвивалися на початку другої половини XIX ст. Сімейно-побутове музикування в цей час виявило себе як основний напрямок культурної діяльності, до організації якого активно долучалися українські культурні діячі. Серед постатей, які сприяли розвитку домашнього музикування на Чернігівщині, були М. Маркевич, І. Гаврушкевич, І. Рашевський та І. Лизогуб. Їхні зусилля у цій сфері відображали глибоку прив'язаність до регіону та його культурної спадщини. М. Маркевич зробив внесок у розвиток музичної культури, аранжуючи українські народні пісні для домашнього виконання, включені до збірок «Народні українські наспіви, покладені на фортепіано» та «Південно-руські пісні з голосами» [15, с. 48]. Ці видання не лише підсумовують творчі підходи М. Маркевича до адаптації народних мелодій для широкого використання в сімейному колі, але й відзначають важливий етап у розвитку музичної практики в Україні,

демонструючи поєднання музично-побутових традицій з новими естетичними і культурними течіями кінця XVIII – першої половини XIX ст.

Кобзарське та бандурне мистецтво Чернігівщини XIX ст. має визначальне значення у формуванні національної музично-виконавської культури, втілюючи духовні прагнення та історичну пам'ять українського народу. Вітчизняна мистецтвознавча наука у той час визнала особливе місце Чернігово-Сіверської землі у всебічному дослідженні національної самобутності, звертаючи увагу на кобзарське мистецтво як форму етномузичної традиції. Традиційні кобзарські практики Чернігівщини, які мають глибокі історичні корені, стали предметом детального вивчення науковців, зокрема тих, хто спеціалізується на дослідженні фольклору. Завдання цих дослідників полягало у визначенні унікальних рис чернігівської кобзарської школи, її впливу на розвиток музичної культури та відображенні цих процесів у їхніх працях.

Особливий інтерес у цьому контексті представляє робота з етнографічним та музичним матеріалом, яка дозволяє реконструювати історичний розвиток кобзарства на Чернігівщині. Значущим представником цього напрямку став А. Шут (р. н. невідомий – 1873 р.), чия творчість відображала синтез народних традицій та особистісного вираження. Його соціально-психологічний портрет, представлений у працях кобзарознавців, відкриває глибинні шари національної свідомості, де кобзарська музика сприймається як вираз «руху людського духу у формах колишнього». Він був виконавцем козацьких дум і народних пісень. Особливу увагу його слухачів привертало виконання «Думи про Б. Хмельницького», «Думи про Ганжу Андибера» та інших козаків-завойовників. В. Нечепа (1950 р. н.), продовжуючи кобзарські традиції і далі розвиваючи цей вид мистецтва, поєднував спадщину таких майстрів, як О. Вересай, А. Шут та ін. з тогочасними інноваціями у галузі художньої творчості. Його діяльність відображає не лише багатство і глибину народної традиції, але і здатність кобзарства адаптуватися та розвиватися у нових

історичних умовах, підтримуючи його живучість та актуальність. Кобзарський репертуар, що включає такі вокальні твори, як «Стоїть гора високая», є не лише важливим елементом пісенно-романсової культури України XIX ст., але й займає особливе місце у формуванні національної самосвідомості [10, с. 275]. Виділяючи цей твір разом з іншими шедеврами народної пісенної лірики, музикознавча наука підкреслює значення музичної спадщини для збереження та розвитку української культурної ідентичності. Дані твори стали не лише символами національного духу, але й важливим засобом культурної експресії, що впливає на сучасне культуротворення і збагачення духовного життя України.

Висновки. Культурне життя Чернігівщини кінця XVIII – початку XIX ст. було багатограним, про що свідчить різноманітність його структурних галузей. Музичні цехи, капели, ансамблі стали осередками професійного музикування, взаємодіяли з вітчизняними виставами і культурно-мистецькими товариствами. Музична освіта в Чернігові розвивалася за новітніми педагогічними методами, що сприяло поширенню хорового мистецтва, зародженню музикознавства та музичної критики. Структура музичного життя краю базувалася на гармонійному поєднанні різноманітних видів музичної діяльності, що впливало на естетичне виховання населення і розвиток національної культури.

Розглянутий період був періодом глибокої соціально-культурної трансформації. Скасування кріпосного права у 1861 р. мало значний вплив на соціальну структуру, а, отже, і на музичну практику регіону. Ці правові та соціальні зміни звільнили ресурси та людський капітал, уможлививши перехід від кріпосних оркестрів, прив'язаних до маєтків, до незалежних музичних колективів, здатних до ширших мистецьких спроб. Еволюція «культури маєтку» є яскравим прикладом того, як економічні чинники сформували розвиток музики. Як зазначається у статті, власники маєтку надали ресурси для

створення і виконання музики. Економічні фактори істотно вплинули на перетворення колишніх кріпацьких оркестрів і капел на самостійні музичні колективи, здатні до широкого спектру творчої діяльності. Після скасування кріпосного права станові традиції продовжували підтримувати й розвивати мистецтво, забезпечуючи умови для творчого зростання не лише вільних селян, а й місцевих митців, розширюючи таким чином репертуар і стилі, включаючи українські народні мелодії та європейські музичні твори.

Економічний внесок у музичну освіту можна побачити у фінансуванні шкіл та освітніх програм. Грошове забезпечення музичної школи у Глухові включало конкретні бюджетні асигнування на зарплату вчителям, нотні матеріали, свічки для освітлення, харчування та одяг для учнів. Така деталізація бюджетного планування підкреслює важливість економічної підтримки для розвитку надійної системи музичної освіти, яка відіграла важливу роль у культурному та мистецькому розвитку регіону. Трансформація музичних цехів, які почали зникати в нових соціальних умовах, і поява приватних оркестрів, заснованих заможними землевласниками, також відображає зміну економічного ландшафту та його прямий вплив на культурну сферу. З реструктуризацією суспільного ладу змінилися також економічні обов'язки та переваги виробництва музики. Система патронату, яка раніше була основним джерелом фінансової підтримки музикантів, еволюціонувала в напрямку пристосування до вільного ринку. Така інтеграція музичної культури Чернігова в ширший культурний контекст дозволила не лише зберегти унікальні музичні традиції, але й поширити їх серед ширшої аудиторії, сприяючи культурному різноманіттю та взаємозбагаченню на національному рівні.

Отже, музичне мистецтво Чернігівщини відзначається не лише розмаїттям форм і жанрів, але й глибокою інтеграцією з національними культурними традиціями, що сприяло збереженню і розвитку унікальних елементів української музичної спадщини. У другій половині XVIII – на

початку XIX ст. розвиток музичного мистецтва відбувається паралельно з соціально-економічними та політичними змінами, що впливали на характер та напрями культурної діяльності. Внесок у розвиток музичної культури регіону зробили музиканти, композитори, диригенти, музикознавці, які не тільки зберігали та розвивали існуючі традиції, але й вносили інновації, зокрема через створення нових музичних творів, методик навчання і виконавських практик. Ці зусилля сприяли формуванню музичного середовища, відкритого до експериментів і нових ідей, що, в свою чергу, збагатило музичне життя регіону та підвищило його культурний статус. На основі аналізу музичного мистецтва Чернігівщини XVIII – початку XIX ст. можна констатувати, що цей період став свідком значних змін у розвитку музичної культури, які вплинули на всю вітчизняну музичну традицію. Інтеграція музичної культури Чернігівщини в ширший культурний контекст дозволила не тільки зберегти унікальні музичні традиції регіону, але й відкрити їх для ширшого кола слухачів, сприяючи культурному розмаїттю та взаємозбагаченню на національному рівні.

Список використаних джерел і літератури

1. Васюта О. П. Музичне життя Чернігівщини: від зародження до кінця XIX ст. *Мистецькі обрії 99. Альманах Академії мистецтв України*. 2000. Вип. 2. С. 123-130.
2. Васюта О. П. Музично-драматичне мистецтво Чернігівщини другої половини XVIII – першої половини XIX ст.: розвиток та функціонування. *Мистецтвознавчі записки. Зб. наук. пр. ДАКККиМ*. 2009. Вип. 16. С. 96-104.
3. Васюта О. П. Чернігівське музично-драматичне товариство: оперні постановки кінця XIX століття. *Культура і сучасність. Альманах ДАКККиМ*. 2009. № 2. С. 130-135.
4. Васюта О. П. Музичні колективи при панських маєтках на Чернігівщині. *Літературний Чернігів*. 1997. № 10. С. 93-104.
5. Васюта О.П. Співаки Чернігівщини: довідник. Чернігів: ЧДНОБ ім. В. Короленка, 2006. 101 с.
6. Грушевський М. С. Чернігів і Сіверщина в українській історії. Чернігівщина *ingontita* / за ред. В. М. Сапона. Чернігів: Чернігівські обереги, 2004. С. 5-18.

7. Іванов В. Ф. Дмитро Бортнянський. Київ: Музична Україна, 1978. 144 с.
8. Коваленко О. Б. Чернігівщина крізь віки. Чернігівщина incognita. Чернігів, 2008. С. 6-15.
9. Копержинський К. О. Музичне життя на Чернігівщині в др. половині XVIII – на початку XIX ст. *Записки Українського наукового товариства в Києві*. 1927. Т. 26. С. 84–96.
10. Корбач І. М. Співоче поле Чернігівщини. Київ: Укр. центр. духовної культури, 2003. 768 с.
11. Майбурова К. В. Глухівська школа півчих XVIII ст. та її роль у розвитку музичного професіоналізму на Україні та в Росії. *Українське музикознавство*. 1971. Вип. 6. С. 132-154.
12. Маркевич М. А. Історичний та статистичний опис Чернігова / пер. з рос., вступ. стат. та прим. О. Б. Коваленка. Чернігів: Чернігівські обереги, 2010. 136 с.
13. Машенко С. Т. Українські мислителі XVII–XVIII століть на Чернігово-Сіверщині. Чернігів: КП Чернігів. обереги, 2003. 156 с.
14. Травкіна О. І. Чернігівський колегіум (1700-1786) / ред. О. В. Ткаченко. Чернігів: ДКП РВК, 2000. 118 с.
15. Шевелів Б. Л. Тижневик «Чернігівський листок» за ред. Л. Глібова (1861-1863 pp.). *Чернігів і Північне Лівобережжя: огляди, розвідки, матеріали / під ред. М. С. Грушевського*. 1928. XII. С. 457-475.
16. Юрченко М. С. Предтеча: Андрій Рачинський та хорова музика XVIII ст. *Українська культура*. 1996. № 2. С. 30-31.

References

1. Vasiuta, O. P. (2000). Muzychne zhyttia Chernihivshchyny: vid zarodzhennia do kintsia XIX st. [Musical life of Chernihiv region: from the beginning to the end of the XIX century]. *Mystetski obrii 99. Almanakh Akademii mystetstv Ukrainy – Artistic horizons 99. Almanac of the Academy of Arts of Ukraine*, issue 2, pp. 123-130 [In Ukrainian].
2. Vasiuta, O. P. (2009). Muzychno-dramatychne mystetstvo Chernihivshchyny druhoi polovyny XVIII – pershoi polovyny XIX st.: rozvytok ta funktsionuvannia [Musical and dramatic art of Chernihiv region in the second half of the eighteenth – first half of the nineteenth century: development and functioning]. *Mystetstvovnavchi zapysky. Zb. nauk. pr. DAKKKiM – Art history notes. Coll. of science Ave. of the State Academy of Managerial Personnel of Culture and Arts*, issue 16, pp. 96-104 [In Ukrainian].
3. Vasiuta, O. P. (2009). Chernihivske muzychno-dramatychne tovarystvo: operni postanovky kintsia XIX stolittia [Chernihiv Musical and Dramatic Society: opera performances of the late XIX century]. *Kultura i suchasnist. Almanakh DAKKKiM – Culture and modernity. Almanac of the State Academy, head of cultural and arts personnel*, no. 2, pp. 130-135 [In Ukrainian].

4. Vasiuta, O. P. (1997). Muzychni kolektyvy pry panskykh maietkakh na Chernihivshchyni [Musical bands at the lordly estates in Chernihiv region]. *Literaturnyi Chernihiv – Literary Chernihiv*, no. 10, pp. 93-104 [In Ukrainian].
5. Vasiuta, O. P. (2006). *Spivaky Chernihivshchyny: dovidnyk* [Singers of Chernihiv region: a reference book]. Chernihiv [In Ukrainian].
6. Hrushevskiy, M. S. (2004). Chernihiv i Sivershchyna v ukrainskii istorii. Chernihivshchyna ingontita [Chernihiv and Sivershchyna in Ukrainian history. Chernihivshchyna ingontita]. Chernihiv [In Ukrainian].
7. Ivanov, V. F. (1978). Dmytro Bortnianskyi [Dmytro Bortnyansky]. Kyiv [In Ukrainian].
8. Kovalenko, O. B. (2008). Chernihivshchyna kriz viky. Chernihivshchyna incognita [Chernihiv region through the ages. Chernihivshchyna incognita]. Chernihiv [In Ukrainian].
9. Koperzhynskiy, K. O. (1927). Muzychne zhyttia na Chernihivshchyni v dr. polovyni XVIII – na pochatku XIX st. [Musical life in Chernihiv region in the second half of the eighteenth and early nineteenth centuries]. *Zapysky Ukrainskoho naukovoho tovarystva v Kyievi – Notes of the Ukrainian Scientific Society in Kyiv*, vol. 26, pp. 84–96 [In Ukrainian].
10. Korbach, I. M. (2003). Spivoche pole Chernihivshchyny [Singing field of Chernihiv region]. Kyiv [In Ukrainian].
11. Maiburova, K. V. (1971). Hlukhivska shkola pivchykh XVIII st. ta yii rol u rozvytku muzychnoho profesionalizmu na Ukraini ta v Rosii [Hlukhiv School of Singers of the Eighteenth Century and its Role in the Development of Musical Professionalism in Ukraine and Russia]. *Ukrainske muzykoznavstvo – Ukrainian musicology*, issue 6, pp. 132-154 [In Ukrainian].
12. Markevych, M. A. (2010). Istorychnyi ta statystychnyi opys Chernihova [Historical and statistical description of Chernihiv]. Chernihiv [In Ukrainian].
13. Mashchenko, S. T. (2003). Ukrainski myslyteli XVII–XVIII stolit na Chernihovo-Sivershchyni [Ukrainian thinkers of the XVII–XVIII centuries in the Chernihiv-Siver region]. Chernihiv [In Ukrainian].
14. Travkina, O. I. (2000). Chernihivskiy kolehium (1700-1786) [Chernihiv Collegium (1700-1786)]. Tkachenko, O. V. (Ed.). Chernihiv [In Ukrainian].
15. Sheveliv, B. L. (1928). Tyzhnevyyk «Chernihivskiy lystok» za red. L. Hlibova (1861-1863 rr.) [The weekly «Chernihivskiy Lystok» edited by L. Hlibov (1861-1863)]. *Chernihiv i Pivnichne Livoberezhzhia: ohliady, rozvidky, materialy / pid red. M. S. Hrushevskoho* [Chernihiv and the Northern Left Bank: explorations, explorations, materials / ed. M. S. Hrushevsky], vol. 12, pp. 457-475 [In Ukrainian].

16. Iurchenko, M. S. (1996). Predtecha: Andrii Rachynskyi ta khorova muzyka XVIII st. [The Forerunner: Andrii Rachynskyi and choral music of the eighteenth century]. *Ukrainska kultura* – Ukrainian culture, no. 2, pp. 30-31 [In Ukrainian].

Рецензенти:

І. О. Демуз, д. і. н., проф.;

Н. Б. Щебетюк, д. і. н.

Надійшла до редакції: 19.02.2024 р.